

Bilimsel yaniltma olayında yayın sonlandırma süreci: Önemli ve tartışmalı bir konu

Publishing termination process in the event of scientific fraud: an important and controversial subject

Bilimsel yazılar bilimsel bir düşüncenin doğruluğunu araştırmak için yapılan çalışma sonuçlarını bilim dünyası ile paylaşmayı amaçlar. Burada önemli olan çalışmanın gücü kadar yayının güvenilir olmasıdır. Güvenilir yayın, gerçek bir çalışmada elde edilen doğru verilerden üretilmiş ve olumlu veya olumsuz sonuçları değiştirmeksizin, okuyucu ile paylaşan yayındır. Bunun için araştırmacılar veri toplarken titiz, ön yargısız ve tarafsız olmaya özen göstermeli ve araştırmacının değerini ve güvenilirliğini azaltacak her türlü girişimden, yani bilimsel yaniltmadan uzak durmalıdır. Bilimsel yaniltma çeşitli nedenlerle ve farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Sıklıkla araştırma eğitiminin yetersiz olması, genç bilim insanındaki hızlı yükselme hırsı, geniş kitle tarafından tanınma ve saygınlık isteği, fazla yayın yapmayı saygınlık olarak görme, üstlerin baskısı ve psikiyatrik bozukluklar nedeni ile bilimsel yaniltma olayı gerçekleşmektedir. Bilimsel yaniltma araştırmacının planlanmasından yazarlık ve yazının yayınlanmasına kadar çok geniş alanda incelenmektedir. En sık karşılaşılan durumlar, disiplinsiz araştırma modeli, gerçekte var olmayan verilerden yayın hazırlamak (fabrikasyon), başkasına ait verilerin tamamını veya bir kısmını kullanarak orijinal yayına gerektiği kadar vurgu yapmadan ya da kaynak göstermeden yayın yapma (aşırma), bir çalışmadan elde edilen verilerin tamamı veya bir kısmını kullanarak çoklu yayın hazırlama (duplikasyon) ve katkısı olmadığı halde yayında yazar olarak ödüllendirilme sayılabilir. Yayınlanmadan önce ve sonraki dönemde saptanan bilimsel yaniltma olaylarında etkilenen kitle ve izlenecek yol farklı olacaktır. Bilimsel etik ile ilgili yayınlarda özellikle yayınlanma sonrasında saptanan etik dışı olaylar incelenmekte ve editörün hangi durumda nasıl bir yol izleyeceği konusunda ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Yazı değerlendirme aşamasında saptama oranı daha az olduğu için bu konuda sınırlı sayıda analiz bulunmaktadır (1-5).

Editörler ve yayın kurulları, değişen sıklıkta bilimsel yaniltma olayları ile karşılaşmaktadır. Bu durum özellikle uluslararası indekslere girmiş dergilerde sık görülmektedir. Yayın komitesi olarak, değerlendirmeye gönderilen yayınları daha önce uluslararası ve ulusal bilimsel yayınlarda yer alan benzer yazılarla karşılaştırmak bu etik dışı durumların yayınlanmadan önce önlenmesine nispeten yardımcı olacaktır. Ancak, hakemler tara-

findan ayrıntılı incelense de bilimsel yaniltma olduğu saptanmayan ve yayına kabul edilen yazıların olması kaçınılmazdır. Bu nedenle, bilimsel yaniltma olaylarını azaltmada okuyuculara da görev düşmektedir. Okuyucuların saptadıkları etik ihlali durumlarını editöre bildirmeleri ve editörün yaniltma olayı hakkında gerekli işlemleri başlatarak konuyu açıklığa kavuşturması önerilmektedir (2-5).

Son dönemde Anadolu Kardiyoloji Dergisi yayın komitesi olarak yayın öncesi değerlendirme aşamasında saptanan farklı düzeylerde duplikasyon = tekrarlı yayın olayları ile karşılaşmıştır. Bu durumları açıklayabilmek ve gerçekçi sonuca ulaşmak için ICMJE ve COPE prensipleri doğrultusunda hareket edilmiştir (1, 2, 6). Bilimsel yaniltma olaylarından biri ülkemiz üniversitelerinden birinde öğretim elemanı olan genç bir araştırmacı ile yaşanmıştır. Yayınlanmak üzere dergimize gönderilen yazı hakemlerin görüşü doğrultusunda düzeltmelerin yapılması isteği ile sorumlu yazara gönderilmiştir. Düzeltmiş yazı beklenirken yazar tarafından "makalenin geri çekildiği ve düzeltme yapılmış şeklinin gönderilmeyeceği" bildirilmiştir. Yazışmalar sürerken yapılan tıbbi indekslerin incelenmesi sırasında aynı yazarın yayınlanmış benzer makalesine ulaşılmıştır. Yapılan incelemede her iki makalede küçük eklemelerle aynı verilerden yararlandığı ve ilk yayının kaynaklarda gösterilmediği saptanmış sonuçta duplikasyon=tekrarlı yayın olduğuna karar verilmiştir. COPE algoritmasına göre yayınlanmamış makalede majör örtüşme saptanan tekrarlı yayınlar için tanımlanan işlemler sırası uygulanarak öncelikle sorumlu yazara durum bildirir mektup gönderilmiştir. Yazarın açıklayıcı mektubundaki gerekçeleri yayın komitesi tarafından yeterli bulunmamış ve yayında adı geçen tüm yazarlar ile adı ilk yayında olup ikinci yayında olmayan yazarlara konu hakkında bilgi verilerek açıklama istenmiştir. Bazısı birbirinin aynı olsa da, tüm yazarların verdiği yanıtlar tekrar incelenerek olayın fragmantasyon /duplikasyon olduğu kanaatinde birleşilerek yazının YAYINLANMAMASINA karar verilmiştir.

Sonuç: Yayınlanma aşamasında yaşanan gelişmeler ve dergi yayın komitesinin incelemesinin sonucu hakkında yazıyı değerlendiren hakemlere, yazarlara ve çalışmaları Kurum amirlerine bilgi verilmiş ayrıca, ilk orijinal makalenin yayınlandığı dergi edi-

törüne konu hakkında bilgilendirme mektubu gönderilmiştir. Ayrıca, sorumlu yazarın AKD 'ye göndereceği yazıların 3 yıl süre ile incelemeye alınmaması kararlaştırılmıştır.

Diğer bir duplikasyon olayı yurtdışı kökenli olup yine yayın öncesi saptanmış ve sorumlu yazara duyduğumuz üzüntüyü dile getiren mektup yazılarak tekrarlı bilgilerin makaleden çıkarılması gerektiği ve daha önce yayınlanan makalelerini kaynaklarda vermeleri gerektiği bildirilmiştir. Sorumlu yazardan yanıt beklenmektedir.

Bilimsel hatalar "iyi niyetli" veya "kötü niyetli" olsun bilimsel ortamdaki etkileri değişmemektedir. Bilimsel yayın komitelerinin görevi, etik olmayan davranış modellerinin yinelenmesini, etiğe uygun olmayan yayınların tıbbi indekslerde yer almasını ve sitasyonunu mümkün olduğu kadar önlemeye çalışmaktır. Bilimsel arınma için diğer bir görev "fraudulent" makale yazarları tarafından yayınlanan benzer yayınların gerçekliğinin araştırılmasını sağlamaktır. Bu görev, yazının sorumlu yazarının çalıştığı kuruma aittir ve yayında adı geçen diğer yazarların yardımı gerekir. Uluslararası bilimsel yayın ortamında son yıllarda üzücü etik dışı olaylar yaşanmış olması nedeni ile yayına gönderilen yazıların yalnız içerik açısından değil etik açıdan da incelenmesi Türk araştırmacı ve dergilerinin uluslararası yayın grubunda saygınlığının korunması açısından daha çok önem kazanmıştır.

Bilimsel etiği geliştirmek ve benimsetmek için mezuniyet öncesi ve sonrası dönemde iyi araştırma yöntemleri araştırmacılara öğretilmeli ve sıkı denetim yapılmalıdır. Yukarıda sıraladığı-

mız çeşitli nedenlerle (akademik veya mali baskı vb) bilimsellikten sapma eğilimi içine girilmemesi için olumsuz etmenleri uzaklaştırmaya çalışmalıyız. Bilimsel yanıtma olduğu iddia edilen olayda yayın aşamasında bilimsel komite incelemeleri ve kurum soruşturmaları araştırmacının kişiliğini ve onurunu zedeledikten büyük gizlilik içinde, ön yargısız ve tarafsız yapılmalı ve hızla sonuçlandırılmalıdır (3-5).

F. Suna Kıraç
Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nükleer Tıp Anabilim Dalı,
Denizli, Türkiye

Kaynaklar

1. Wager E, Barbour V, Yentis S, Kleinert K. Retractions: Guidance from the Committee on Publication Ethics (COPE).2009. Available at: URL: http://publicationethics.org/files/u661/Retractions_COPE_gline_final_3_Sept_09__2_.pdf
2. Committee on Publication Ethics. Available at URL: <http://www.publicationethics.org>
3. Kansu E. Bilimsel yayınlarda etik ilkeler. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 2008; 21-8.
4. İnci O. Bilimsel yayın etiği ilkeleri, yanıltmalar. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 2009; 69-89.
5. Töreci K. Tıpta Yayın Etiği (bizden de örneklerle). ANKEM Derg 2010; 24(Sayı 1'e Özel Ek):1-41.
6. Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals: Writing and Editing for Biomedical Publications. Available at: URL: <http://www.icmje.org/>